

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 340.1

І. В. Руденко

аспірантка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І СУТНІСТЬ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ

Статтю присвячено розкриттю поняття законотворчості, з'ясуванню її сутності та розкриттю змісту законотворчої діяльності через призму авторських поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених.

Ключові слова: правотворчість, законотворчість, законотворчий процес, закон.

У сучасному суспільстві громадяни та окремі їх об'єднання постійно користуються правилами (нормами), що зафіксовані у законах та підзаконних актах — з їхніми вимогами, заборонами та дозволами, з необхідністю їх дотримання, виконання та застосування, з тими наслідками, які настають при їх недотриманні. Кожна держава встановлює у суспільних відносинах певний порядок, за допомогою законодавства та законності формує його у правових нормах, забезпечує, охороняє та захищає. Законодавство охоплює більшість сфер людської життєдіяльності, розширює межі свого регулюючого впливу на суспільні відносини. Настільки значна роль законодавства у житті особистості та суспільства передбачає знання перш за все того, яким чином воно створюється, формується та розвивається, в чому полягає сутність законотворчості. Без такого знання виключається будь-яка успішна діяльність по створенню законів та підзаконних актів, які покликані слугувати забезпеченню свободи особистості та прогресу суспільства. З огляду на розбіжності у категоріальному визначенні таких взаємопов'язаних понять, як «правотворчість», «законотворчість», «законотворчий процес», «законодавчий процес», в юридичній літературі актуальним питанням сьогодення є визначення найбільш точного поняття законотворчості, збагнення її суті та розкриття змісту законотворчої діяльності через призму авторських поглядів різних вчених на окреслені питання.

Для дослідження даної теми автором використано фундаментальні положення, що містяться у працях вітчизняних та зарубіжних авторів: О. В. Богачової, А. М. Ришелюка, О. Ф. Скакун, С. С. Алексеєва, В. С. Не-

ресеянца, А. Олійника, А. В. Малько, М. Н. Марченко, Ю. А. Тихомирова, Д. А. Керимова та ін.

Розкриваючи тему, автор ставить за мету визначення поняття «законотворчість» в його зв'язку з ширшими родовими поняттями — «правотворчість» та «правоутворення», з'ясування соціальної суті та змісту законотворчості, розмежування понять «законотворчий процес» та «законодавчий процес», адже вироблення єдиного підходу (відсутнього в юридичній літературі) до цього кола питань є необхідною основою законотворчого процесу в Україні.

Наукове освоєння будь-якого явища дійсності неможливе без його розуміння, тобто воно починається із збагнення його суті, сенсу, значення. Як відзначав свого часу Дж. Ст. Миль, «навіть чи є яка-небудь інша сфера розумової праці, яка в такій би мірі потребувала не тільки досвіду, але і спеціальної підготовки шляхом довгого і клопіткого вивчення, як складання законів» [13, с. 96]. Проблема розуміння законотворчості охоплює комплекс питань, пов'язаних із ширшим родовим поняттям «правотворчість». Дана дефініція, як і більшість термінів у соціальних науках, не має цілком точного і єдиного наукового трактування і різними авторами розуміється і розумілася по-різному. Найчастіше правотворчість визначається, як створення права, як діяльність, результатом якої є встановлення діючого в суспільстві права. Дійсно, якщо звернутися до нового тлумачного словника української мови, то ми побачимо, що творчість — це діяльність людини, спрямована на створення духовних та матеріальних цінностей [16, с. 324], а в тлумачному словнику В. Даля «творити» — означає давати буття, творити, створювати, проводити, народжувати [5, с. 394]. Таким чином, як і всяка інша творча діяльність, правотворчість — це свідомий процес, що має певну практичну спрямованість і, відповідно, свою логіку, процедуру, свої технічні прийоми, принципи. Правотворчість є складовою частиною ширшого процесу — правоутворення. Не можна не погодитися з точкою зору Г. В. Назаренко, відповідно до якої «правоутворення — це природньоісторичний процес формування права, в ході якого відбуваються аналіз і оцінка правової дійсності, що склалася, вироблення поглядів і концепцій майбутнього правового регулювання, а також розробка і ухвалення нормативних розпоряджень» [14, с. 107].

Аналогічної позиції дотримується і А. В. Міцкевич: «Соціальний процес формування позитивного права — це суспільства, що об'єктивно складаються і суб'єктивно виявляються в житті і взаємодіють з державою, вплив різноманітних соціальних чинників на формування правових норм; цей процес, поза сумнівом, змикається із завершальною стадією — юридично оформленим процесом правотворчості держави як організованою діяльністю його правотворчих органів по створенню або визнанню і закріпленню в юридично обов'язковій формі норм позитивного права» [19, с. 244]. Таким чином, правотворчість виступає як останній етап правоутворення, який включає і законотворчість.

Дослідження суті і генезису поняття правотворчості буде не повним, якщо не зупинитися на аналізі співвідношення філософських категорій

змісту і форми. У зв'язку з цим неможливо залишити поза увагою висловлення Н. Абдуллаєва: «Важливість філософських категорій для пізнання суті правотворчості полягає в тому, що за їх допомогою виявляється можливим знайти достовірний науковий шлях і метод пізнання, забезпечити вірний підхід до оцінки фактів, подій, явищ, запобігти відриву теорії від практики, сповзання до голого емпіризму, до простого нанизування фактів, догматичному, начитницькому підходу до складних явищ суспільного життя» [1, с. 7–8].

Зміст — це внутрішня сторона предмету, сукупність його частин в їх взаємодії між собою та іншими предметами на певному етапі його розвитку. Все, що відбувається в понятті «зміст», включає і те, що відбувається у «суті», але в її конкретному вигляді. Тим часом, кожен предмет, володіючи певним змістом, виражається разом з тим в певній формі. Форма — внутрішня організація змісту предмету. Іншими словами, будь-яке явище, подія виступає як єдність змісту і форми: зміст будь-якого явища, події оформлений, а форма змістовна. «Вся органічна природа є одним суцільним доказом тотожності і нерозривності форми і змісту» [12, с. 61].

Але, складаючи діалектичну єдність, зміст і форма характеризуються глибокими відмінностями, є протилежностями: зміст складає основу, конкретну суть будь-якого явища, події і обумовлює існування, розвиток і зміну їх форм, а форма виступає як вираз внутрішніх зв'язків і способів організації, взаємодії явищ, подій, оформляє, організовує і виражає даний зміст.

Уявляється, що сказане можна цілком розповсюдити на єдність змісту і форми процесу правотворчості взагалі та законотворчості, зокрема. Як справедливо зазначають Р. Ф. Грінюк і В. Д. Волков, «змістовні і формальні параметри правотворчості визначаються конкретними історичними умовами, правовими звичаями, що склалися, характером тих або інших перетворень...» [8, с. 278].

Розуміння даного явища в юридичній науці змінювалося впродовж останніх десятиліть.

У 70-ті роки під правотворчістю в радянській правовій науці зазвичай розумілася «форма державного керівництва суспільством, що завершує процес формування права і що відображає соціальні чинники цього процесу у вигляді зведення волі класів, що стоять у влади в загальнообов'язкові правила поведінки — правові норми» [11, с. 576].

Поступово дане поняття трансформувалося, і в 80-ті роки вже охоплювало ширший круг явищ, включаючи всі складні процеси, що передували рішенню про підготовку проекту нормативно-правового акту. Приведемо типове визначення тих років: «Правотворчість — це вираження волі народу, направлене на досягнення цілей розвитку суспільства, організаційно-оформлена діяльність держави по виявленню потреби в нормативному правовому регулюванні суспільних відносин і створенню відповідно до виявлених потреб нових правових норм і відміні тих, що діють» [15, с. 17].

Таким чином, ми бачимо, що зміни торкнулися не тільки формальних параметрів цього процесу, але і змістовних характеристик. Так, класова

тональність у визначеннях правотворчості поступово почала витіснятися загальносоціальною тональністю. З середини 90-х років найбільш типовим стало визначення правотворчості, як процесу «пізнання і оцінки правових потреб суспільства і держави, формування і ухвалення правових актів уповноваженими суб'єктами в рамках відповідних процедур» [18, с. 33]. Як бачимо, у такому визначенні виділяються декілька складових правотворчості: пізнання, вивчення і оцінка явищ і процесів, що потребують правового регулювання; визначення органу або іншого суб'єкта, наділеного правом приймати нормативний правовий акт; вибір форми передбачуваного акту; ухвалення, зміна або відміна його в рамках відповідних процедур.

Таким чином, дане визначення найточніше і повно відображає саме юридичний зміст даного творчого процесу, який, проте, не зводиться виключно до механічних, строго формалізованих дій з боку суб'єкта правотворчості. Адже факту ухвалення правотворчого рішення передує велика і нерідко тривала робота по виявленню і встановленню дійсної потреби в правовій регламентації відповідної сфери суспільних відносин на основі аналізу тенденцій і суперечностей в їх розвитку, з урахуванням думки всіх носіїв відповідних інтересів, характеру і найбільш доцільного напрямку цієї регламентації.

Відштовхуючись від загального поняття правотворчості, враховуючи всі неофіційні, але такі, що мають велику значущість для ефективного регулювання суспільних відносин і формалізовані компоненти цього процесу, перейдемо до характеристики різновиду даної категорії — законотворчості.

Деякою мірою в літературі можна зустріти ототожнення права і закону, що супроводжується змішанням і ототожненням понять «правотворчість» і «законотворчість». Однак правотворчість не можна зводити до законотворчості, яка є виключною монополією представницьких вищих органів держави (в Україні — Верховної Ради) або народу (громадянського суспільства) у передбачених законом випадках [23, с. 293].

Так само як і правотворчість, законотворчість виконує завдання правового закріплення в законі нових реалій суспільного життя, створення нових бажаних моделей поведінки людей та впорядкування наявного на сьогодні масиву законодавства [21, с. 82].

Уявляється, що про законотворчість як таку можна говорити в широкому і вузькому сенсі. У широкому розумінні законотворчість характеризується органічною єдністю трьох її основних компонентів: пізнання, діяльності і результату, які складають відносно завершений цикл законотворчості. Для того, щоб у законах були адекватно відображені процеси, які відбуваються у суспільстві, необхідно постійно виявляти, вивчати та використовувати відповідні закономірності. Саме передумовою створення закону є пізнання тих складних умов, факторів і обставин, прогресуючих суспільних відносин, які потребують правового регулювання. Лише після цього можливе прийняття рішення про перехід від пізнання до діяльності по створенню закону. Така діяльність, в свою чергу, містить певні стадії, які зазвичай регулюються законом і регламентом, встановленими процедурами. Результатом законотворчості, її продуктом виступає закон, дія якого

полягає у практичному врегулюванні суспільних відносин. Вивчення дії закону дозволяє уточнити, відкоригувати, доповнити чинне законодавство, підвищити його рівень [7, с. 9–10].

Отже, у широкому сенсі законотворчість — це і виникнення самої ідеї про необхідність ухвалення (видання) того або іншого закону, і наукова експертиза законопроекту, і його обговорення, ухвалення, а також обнародування.

У вузькому сенсі законотворчість зводиться головним чином до розробки, складання тексту конкретного законопроекту, формулювання його норм, тобто є синонімом процесу законодавчого, який включає стадії спеціального провадження по законопроекті у парламенті (Верховній Раді України) та його оприлюднення Президентом. На думку О. В. Богачової, в такому випадку відбувається необґрунтоване ототожнення понять законотворчої і законодавчої діяльності, семантичне значення яких і є головним відображенням повноти законотворчого процесу [4, с. 16].

У зв'язку з цим особливо хотілося б зупинитися на відмінностях у термінології, що мають місце в юридичній літературі. Для позначення процесу створення законів разом із терміном «законодавчий процес» часто використовується термін «законотворчий процес», очевидно, за аналогією з правотворчим процесом. Дані терміни цілком можуть використовуватися як тотожні. Але, у той же час, вони несуть у собі не співпадаючі смислові акценти. Так, під законодавчим процесом розуміють нормативно регламентовану сукупність послідовно-здійснюваних дій щодо розробки, прийняття (зміни) законів та інших законодавчих актів і їх оприлюднення. Якщо в терміні «законодавчий процес» на перший план виходить офіційна, владна сторона цього процесу, а також процедура створення закону, то в терміні «законотворчий процес» виявляється інтелектуальний, творчий початок аналізованої діяльності.

Деякі автори розглядають законодавчий процес як частину процесу законотворчості, включаючи в останній, разом із законодавчим процесом, дії і відносини, що передують законодавчому процесу (виявлення потреби в ухваленні закону, наукову, експертну і організаційну підготовку і тому подібне). На їх думку, законотворчість не вичерпується власне створенням закону, а може включати оцінку його ефективності і можливість подальшого коригування [25, с. 95]. Думається, що це найплідніший варіант розрізнення законодавчого і законотворчого процесів.

Ми погоджуємось з думкою А. Олійник, що «законотворчий процес — це офіційна організаційно-правова діяльність Верховної Ради України, суб'єктів законодавчої ініціативи, а також інших суб'єктів, яка складається із взаємообумовлених і взаємопов'язаних стадій виявлення, обґрунтування законодавчих проблем, підготовки, прийняття та введення в дію закону» [17, с. 70].

О. В. Богачова визначає законотворчий процес (законотворчу діяльність, законотворчість), як «цілеспрямовану поступову діяльність, яка складається з взаємообумовлених і взаємопов'язаних стадій (етапів), і спрямована на врегулювання суспільних відносин шляхом пізнання та оцінки

правових потреб суспільства і держави, створення системи законодавства» [4, с. 12].

Законотворчість, на думку відомого ученого і політика А. Н. Шохіна, «можна розглядати в двох вимірюваннях: власне-юридичному (нормативному) і соціально-політичному. У першому розумінні це строго врегульовані конституційними і іншими правовими нормами процедури внесення законопроекту до парламенту, його розгляди, доопрацювання і ухвалення, а також підписання і обнародування. Інша сторона законотворчості відображає його розуміння як процесу виявлення і реалізації в законі соціальних інтересів...» [26, с. 34]. Дійсно, правомірне питання: чи є усвідомлення, наукове освоєння цієї «іншої сторони законотворчості» першим, але певним кроком до досягнення генеральної мети законотворчості — встановлення нормативно закріпленої в законі соціальної справедливості? Поза сумнівом, на це питання можна дати ствердну відповідь.

Отже, в чому ж полягають особливості законотворчості, що виражають її сутнісні якості, які роблять доцільною і такою необхідною її спеціальну наукову розробку? Законотворчість — це діяльність, направлена на створення актів вищої юридичної сили — законів, які займають особливе, провідне місце серед інших нормативних правових актів. Суть законотворчості в демократичному суспільстві полягає і в тому, що це вираз загальної волі громадян, які мають право брати участь особисто або через своїх представників у створенні законів. Всі інші акти правотворчості є виразом волі або окремих посадових осіб, або державних органів, у тому числі й судових, органів місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим уявляється доцільним зупинитися на загальних теоретичних питаннях утворення загальної волі громадян, що виражається в законах, оскільки, як відзначав це Ф. Енгельс, неможливо міркувати про право, не торкаючись питання про волю [27, с. 106]. Даній проблематиці приділяли багато уваги такі вчені, як Д. А. Керімов, Н. Г. Александров, С. С. Студеникін, С. М. Братусь та ін., а в даний час ці питання активно розробляються О. І. Ющиком, Ю. Жваво, С. В. Поленіною, Г. Т. Чернобель та ін.

Поза сумнівом, потреби людини, у зв'язку з якими виникають і розвиваються її інтереси, є найважливішими мотивами, що приводять в свідомий рух людину і направляють її діяльність по тому або іншому шляху.

Матеріальні потреби і інтереси, що виникають, як віддзеркалення в свідомості об'єктивної реальності, обумовлюють вольові дії людей, які не є стихійними, інстинктивними імпульсами, а є свідомими діями. Воля, як одна з форм прояву свідомості, характеризується цілеспрямованістю, наочністю, активністю свідомості. Вона є певною мірою ясним уявленням про мету, що виникла на основі усвідомленої потреби, і дієво виражена зовні у прагненні досягти цієї мети, задовольнити дану потребу. Отже, мотивом вольової дії є усвідомлені потреби, а метою цієї дії — результат, задоволення потреб, заради яких і згідно з якими суб'єкт волевиявлення обирає характер і спосіб своїх дій [2, с. 9]. Оскільки, здійснивши вольову дію раніше, діючий суб'єкт створив у думках те, до чого прагнув, перед-

бачив у свідомості бажаний результат своєї дії, остільки він оцінив ті підстави і мотиви, через які необхідно вчинити дану дію, щоб отримати вже представлений в думках результат. Ця обставина обумовлює собою також не тільки знання і врахування тих наслідків, які є наслідком бажаного результату, але і тих, які можливі. Таким чином, як справедливо зазначає Д. А. Керімов, «вольовий процес спирається на передбачення, правильність якого залежить від знання закономірностей дійсності» [6, с. 29].

Дійсно, правова свідомість лежить в основі законотворчого процесу на всіх його витках, визначаючи зміст цього процесу, його цільову і функціональну спрямованість. Будь-який нормативно-правовий вплив на суспільні відносини — це свідомий вплив. Як уявна конструкція, норма закону містить у собі певні уявлення, ідеї, погляди, переконання, інтереси, що моделюють певну правову орієнтацію в конкретних соціальних відносинах, необхідний правопорядок.

Будучи одним із способів випереджаючого віддзеркалення дійсності, направлено на задоволення певних потреб, законотворча діяльність виражається в умінні законодавця уявити певні соціальні явища, які можуть настати в майбутньому. Чим всебічніше і повніше законодавець здатний «передбачати майбутнє, тим ефективніше і довговічніше діятиме ухвалений ним закон» [24, с. 64].

Законотворчість — це діяльність, направлена на виявлення і реалізацію в законах соціальних інтересів.

Відомо, що законодавець, прагнучи вирішити ту або іншу соціальну проблему, як правило, опиняється в епіцентрі зіткнення суперечливих соціальних інтересів, що претендують на законодавче визнання і закріплення. Ці інтереси виявляють себе в діяльності лобістських груп у парламенті і за його межами — в активності політичних партій і течій, що мають своїх представників у законодавчому корпусі, у позапарламентських формах впливу на законодавця.

На жаль, ухвалення законодавчих рішень на користь окремих, приватних, інтересів є в даний час швидше правилом, ніж винятком. Завдання законодавця, на думку В. В. Лапаєвої, полягає у пошуку правової моделі узгодження різних соціальних інтересів, при якій свобода одних осіб у реалізації своїх інтересів не ущемляла б свободу інших. Така модель узгодження інтересів дозволяє виявити правотворчий інтерес [9, с. 151]. Правотворчий інтерес — це не інтерес якихось конкретних соціальних груп, а теоретична конструкція вираження і захисту різних інтересів, який кожного разу повинен бути творчою знахідкою законодавця. На нашу думку, з такою точкою зору не можна не погодитись. Дійсно, законодавець зможе забезпечити нормальний, вільний розвиток суспільних відносин тільки в результаті закріплення правотворчого інтересу в законі, надавши йому, таким чином, легального характеру і державної підтримки.

У зв'язку з цим вельми цікава позиція законодавчої соціології, відповідно до якої концепція правової норми — це, по суті, правова модель узгодження різних соціальних інтересів на базі пошуку правотворчого ін-

тересу, що резюмує в собі загальну волю і що є формою вільної реалізації всіх соціальних інтересів, що брали участь у його формуванні [9, с. 152].

Таким чином, основна мета закону — знайти адекватну відповідь на вимоги і веління суспільства, які потребують єдиного рішення в тому, за словами Р. Ієрінга, «кінцевому пункті», де сходяться, переплітаючись, інтереси багатьох соціальних сил [10, с. 30]. Інакше закон не досягне поставленої мети, і суспільство відторгне його.

Погоджуємось з думкою В. Стретовича, що «спільними зусиллями нам необхідно створити громадянське суспільство, в якому людина, її життя і здоров'я, честь та гідність стали б найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав і свобод людини визначали б діяльність держави і були б її головним обов'язком. Не людина для держави, а держава для людини — під таким гаслом повинна створюватись політична, правова і соціальна система нашої держави» [22, с. 16].

Підсумовуючи сказане про законотворчу діяльність, автором пропонується наступне визначення законотворчості. Законотворчість можна визначити, за змістом, як зведення в закон волі громадян, виявлення і реалізацію в законі соціальних інтересів, а за формою — як діяльність найвищого законодавчого органу державної влади в особі народних представників або безпосередньо самого народу (референдум) по встановленню, зміні або відміні правових норм, що зовні закріплюються у формі закону, яка здійснюється в особливому процедурному порядку, у відповідності з правом на законотворчість, закріпленим у Конституції.

При цьому, законотворчий процес — це не просто механізм створення нормативного акту, це творчий процес, за умови ефективності якого створюються якісні та стабільні закони.

Маємо надію, що положення даної статті стануть корисними для теоретичного застосування в юридичній науці, сприятимуть підвищенню правової культури громадськості шляхом з'ясування змісту та суті законотворчості як основи формування правової держави. Подальші дослідження у цьому напрямку нададуть можливість вироблення єдиного підходу, відсутнього в юридичній літературі, до визначення законотворчості, законотворчого процесу та доповнять її глибшими сутнісними характеристиками, що, в свою чергу, сприятиме системному та науково обґрунтованому вирішенню проблем вдосконалення національної законотворчої діяльності та законодавства в цілому.

Список літератури

1. Абдуллаев Н. Диалектика правотворчества. — Баку, 1972. — 142 с.
2. Александров Н. Г. Сущность права. — М., 1950. — 56 с.
3. Алексеев С. С. Теория права. — М.: БЕК, 1993. — 222 с.
4. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення: дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2006. — 238 с.
5. Даль В. Толковый словарь. Т.4. — М., 1956. — 394 с.
6. Керимов Д. А. Законодательная деятельность Советского государства. — М., 1955. — 135 с.
7. Керимов Д. А. Законодательная техника. Научно-методическое и учебное пособие. — М.: НОРМА, 2000. — 127 с.

8. Конституционное право Украины / Сост.: В. Д. Волков, Р. Ф. Гринюк, И. С. Щebetун. — Донецк: ДОНГУ, 2000. — 234 с.
9. Лапаева В. В. Социология права. — М., 2001. — 151 с.
10. Иеринг Р. Цель в праве. — СПб.: Изд-е Н. В. Муравьева, 1881. — 425 с.
11. Марксистско-ленинская общая теория права и государства: основные институты и понятия. — М.: Юрид. лит., 1970. — 678 с.
12. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. — 2-е изд. — М.: Госполитиздат, 1955. — Т. 1. — 698 с.
13. Миль Дж. Ст. Представительное правление. Перевод с англ. — СПб., 1898. — 322 с.
14. Назаренко Г. В. Теория государства и права. — М., 1998. — 175 с.
15. Научные основы советского правотворчества / Отв. ред. Р. О. Халфина. — М.: Наука, 1981. — 317 с.
16. Новий тлумачний словник української мови. Т. 3, П-Я. — вид. 2 / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпущко. — К.: Аконіт, 2008. — 863 с.
17. Олійник А. С. Організаційно-правові питання забезпечення законодавчої діяльності в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук. — К., 1998. — 207 с.
18. Правовые акты: Учебно-практическое и справочное пособие / Ю. А. Тихомиров, И. В. Котелевская. — М., 1999. — 381 с.
19. Проблемы общей теории права и государства / Под ред. проф. В. С. Нерсисянца. — М.: Изд-во «Норма», 2001. — 813 с.
20. Законотворчество в Российской Федерации: Научно-практическое и учебное пособие. — М.: Формула права, 2000. — 608 с.
21. Ришелюк А. М. Законотворчий процес в Україні: Навчальний посібник. — К.: Національна академія державного управління при Президенті України, 2004. — 220 с.
22. Розвиток недержавних організацій через правові реформи // Матеріали семінару Міжнародної Фундації виборчих систем. — К, 1996. — 222 с.
23. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. — Х.: Консум, 2005. — 704 с.
24. Сырых В. М. Законотворчество как вид социального проектирования // Журнал российского права. — 1997. — № 3. — С. 61–65.
25. Чехарина В. И. Законодательный процесс. Парламентское право России: Учебное пособие / Под ред. И. М. Степанова, Т. Я. Хабриевой. — М., 1999. — 147 с.
26. Шохин А. Н. Взаимодействие властей в законодательном процессе / Ред. Т. В. Чугунова. — М.: Наш дом, 1997. — 186 с.
27. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. — М.: Госполитиздат, 1953. — 376 с.

И. В. Руденко

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПОНЯТИЕ, СОДЕРЖАНИЕ И СУЩНОСТЬ ЗАКОНОТВОРЧЕСТВА

Резюме

Законотворчество, по содержанию, можно определить как возведение в закон воли граждан, выявление и реализацию в законе социальных интересов, а по форме — как деятельность высшего законодательного органа государственной власти в лице народных представителей или непосредственно самого народа (референдум) по установлению, изменению или отмене правовых норм, внешне закрепляемых в форме закона, осуществляемую в особом процедурном порядке в соответствии с правом на законотворчество, закрепленным в Конституции. При этом, законотворческий процесс — это не просто механизм создания нормативного акта, это творческий процесс, при условии эффективности которого создаются качественные и стабильные законы.

Ключевые слова: правотворчество, законотворчество, законотворческий процесс, закон.

I. V. Rudenko

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of General Legal Disciplines and International Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

THE CONCEPT, CONTENT AND NATURE OF LAWMAKING

Summary

Lawmaking can be defined as a reduction in content to the law of liberty of citizens, identification and implementation of the law of social interests, but in form — as the activities of the highest legislative body of state power in the face of people's representatives or directly of the people (referendum) to establish, Modification or reversal of legal norms that are fixed externally in the form of law that is in a particular procedural order, in accordance with the law of lawmaking as enshrined in the Constitution. Thus, the legislative process — is not just a mechanism for regulation, is a creative process, subject to performance which creates high-quality and stable laws.

Key words: law-making, lawmaking, legislative process, law.